مجله اقتصادی
شماره‌های ۱ و ۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۲، صفحات ٤٤- ۲۵

بررسی تغییرات شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران طی سال‌های گذشته و جایگاه ایران بین کشورهای منطقه و جهان در سال‌های (۲۰۱۲-۲۰۱۳)

منیرالسادات میراحسنی
کارشناس‌ارشد اقتصاد
m_mirahsani@yahoo.com

شناخت توان کشور در بخش‌های رقابت‌پذیر و غیر رقابتی می‌تواند به برنامه‌ریزان و سیاستگذاران کشور کمک نموده و در نهایت دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی را محقق نماید. مجمع جهانی اقتصاد گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی را با استفاده از داده‌های کشورهای جهان ارائه می‌دهد. در این گزارش، شاخص و رتبه رقابت‌پذیری برای کشورهای جهان اعلام می‌شود. براساس گزارش سالانه مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳-۲۰۱۲) کشورهای سوئیس، سنگاپور، فنلاند، سوئد، هلند و آلمان در رتبه‌های نخست رقابت‌پذیری اقتصادی در سطح جهان قرار دارند. ایران در این سال با شاخص رقابتی ٤/۲۲ رتبه ٦٦ رقابت‌پذیری را در بین ١٤٤ کشور مورد مطالعه کسب نموده که نسبت به رتبه ٦۲ در گزارش سال گذشته ٤ رتبه کاهش یافته است. از بهترین رتبه‌های ایران می‌توان به شاخص‌های پایه ایران از جمله شاخصGDP با رتبه ۲۵، GDP بر اساس برابری قدرت خرید با رتبه ۱۷و جمعیت ایران با رتبه ۱۷ اشاره نمود. رتبه ۳ در شاخص پس‌انداز ناخالص ملی، رتبه ۱۵ در کم بودن بدهی دولت، رتبه ۱۷ در شاخص اندازه بازار داخلی، رتبه ۲٦ در شاخص اندازه بازار خارجی، رتبه ۹ در ثبت نام تحصیلات ابتدایی و رتبه ۳٤ در دسترسی به دانشمندان و مهندسان از شاخص‌های بسیار خوب ایران در حوزه‌های مربوطه می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: رقابت‌پذیری، اقتصاد جهانی، کارایی، بهره‌وری.

۱. مقدمه

گزارش سالانه مجمع جهانی اقتصاد، رقابت‌پذیری کشورها را بر اساس آمارهای ارائه شده از سوی این کشورها در حوزه‌های مختلف بررسی نموده و با استفاده از یک شاخص‌کمی (شاخص جهانی رقابت‌پذیری)[1] کشورها را در این خصوص مقایسه و رتبه‌بندی می‌نماید. در گزارش رقابت‌پذیری جهانی،[2] رقابت

1. Global Competitiveness Index (GCI)
2. The Global Competitiveness Repor (2012-2013)

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

به‌عنوان مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی که سطوح بهره‌وری را در یک کشور تعیین می‌کنند، تعریف می‌شود.

شاخص جهانی رقابت‌پذیری، در واقع شامل متوسط وزنی اجزاء گوناگونی است که جنبه‌های مختلف رقابت را اندازه‌گیری می‌نماید. این اجزا در ۳ رکن کلی الزامات اساسی، عوامل افزایش کارایی و عوامل نوآوری جای می‌گیرند. سه رکن اساسی رقابت‌پذیری خود به ۱۲ زیر شاخه تقسیم می‌شوند. این در حالی است که هر یک از ارکان ۱۲گانه رقابت‌پذیری نیز به زیرگروه‌های متعددی (۱۱۱ زیرگروه) تقسیم می‌شوند.

۲. رقابت‌پذیرترین کشورهای جهان در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲)

شاخص رقابت‌پذیری کشورها در محدوده ارقام ۱ تا ۷ به‌طور کمی محاسبه می‌شود؛ بر این اساس هرچه شاخص به رقم ۷ نزدیک‌تر باشد قدرت رقابت‌پذیری کشور بیشتر است. بر اساس گزارش سالانه مجمع جهانی اقتصاد، سوئیس با شاخص رقابتی ۵/۷۲ رقابت‌پذیرترین کشور جهان در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲) می‌باشد. پس از آن، کشورهای سنگاپور، فنلاند، سوئد، هلند و آلمان در رتبه‌های دوم تا ششم جهان قرار می‌گیرند. ایالات متحده آمریکا که تا ۴ سال پیش رقابت‌پذیرترین اقتصاد جهان را در اختیار داشت، ردیف هفتم جهان را برای سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲) میلادی به‌خود اختصاص داده است. پس از آمریکا، انگلستان، هنگ کنگ و ژاپن در رده‌های بعدی رقابت پذیری قرار می‌گیرند. قطر نیز در این گزارش با ۳ پله صعود رتبه ۱۱ جهان را در خصوص رقابت‌پذیری کسب نموده است.

به طوری‌که ملاحظه می‌شود، از آنجا که رقابت‌پذیری نسبی است، رقم شاخص رقابتی در رقابت‌پذیرترین اقتصادهای جهان هم از ۵/۷۲ فراتر نرفته و تا رقم ۷ فاصله دارد. بدترین شاخص رقابتی هم به کشور بروندی[1] (یکی از کوچکترین و فقیرترین کشورهای آفریقایی) با رقم ۲/۷۸ مربوط می‌شود. شایان ذکر است که در این گزارش، با افزوده شدن ۲ کشور، تعداد کشورهای مورد مطالعه به ۱۴۴ کشور افزایش یافت.

1. Burundi

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول ۱. رتبه و شاخص رقابت‌پذیرترین کشورهای جهان در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲) در مقایسه با سال قبل

کشور	رتبه سال ۲۰۱۲	رتبه سال ۲۰۱۱	شاخص سال ۲۰۱۲ مقیاس (۷-۱)
سوئیس	۱	۱	۵/۷۲
سنگاپور	۲	۲	۵/۶۷
فنلاند	۳	۴	۵/۵۵
سوئد	۴	۳	۵/۵۳
هلند	۵	۷	۵/۵۰
آلمان	۶	۶	۵/۴۸
ایالات متحده آمریکا	۷	۵	۵/۴۷
انگلستان	۸	۱۰	۵/۴۵
هنگ‌کنگ	۹	۱۱	۵/۴۱
ژاپن	۱۰	۹	۵/۴۰
قطر	۱۱	۱۴	۵/۳۸

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۳. رقابت‌پذیری کشورهای منطقه در مقایسه با برخی کشورهای توسعه‌یافته و ایران

قطر با شاخص رقابت‌پذیری ۵/۳۸ و کسب رتبه ۱۱ عربستان سعودی با شاخص رقابت‌پذیری ۵/۱۹ و کسب رتبه ۱۸ و امارات متحده عربی با شاخص رقابت‌پذیری ۵/۰۷ و کسب رتبه ۲۴ در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲) بهترین رتبه‌های رقابت‌پذیری را میان کشورهای منطقه خاورمیانه به خود اختصاص داده‌اند.

قابل توجه آنکه قدرت رقابت‌پذیری بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته از کشورهای درحال‌توسعه بسیار کمتر است. به‌عنوان مثال، فرانسه با رتبه رقابت‌پذیری ۲۱، چین با رتبه ۲۹ و روسیه با رتبه ۶۷ در رده‌های پایین‌تری نسبت به برخی کشورهای در حال توسعه قرار می‌گیرند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول ۲. رتبه و شاخص رقابت‌پذیری ایران و برخی کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۲ در مقایسه با سال قبل

کشور	رتبه سال ۲۰۱۱	رتبه سال ۲۰۱۲	شاخص سال ۲۰۱۲ مقیاس (۷-۱)
قطر	۱۴	۱۱	۵/۳۸
عربستان سعودی	۱۷	۱۸	۵/۱۹
فرانسه	۱۸	۲۱	۵/۱۱
امارات متحده عربی	۲۷	۲۴	۵/۰۷
مالزی	۲۱	۲۵	۵/۰۶
چین	۲۶	۲۹	۴/۸۳
برونئی	۲۸	۲۸	۴/۸۷
عمان	۳۲	۳۲	۴/۶۵
بحرین	۳۷	۳۵	۴/۶۳
کویت	۳۴	۳۷	۴/۵۶
ترکیه	۵۹	۴۳	۴/۴۵
برزیل	۵۳	۴۸	۴/۴۰
آذربایجان	۵۵	۴۶	۴/۴۱
هند	۵۶	۵۹	۴/۳۲
اردن	۷۱	۶۴	۴/۲۳
ایران	۶۲	۶۶	۴/۲۲
روسیه	۶۶	۶۷	۴/۲۰
گرجستان	۸۸	۷۷	۴/۰۷
ارمنستان	۹۲	۸۲	۴/۰۲
لبنان	۸۹	۹۱	۳/۸۸
تاجیکستان	۱۰۵	۱۰۰	۳/۸۰

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی کشورهای مالزی با رتبه رقابت‌پذیری ۲۵، برونئی (دارالسلام) با رتبه ۲۸، عمان با رتبه ۳۲، کویت با رتبه ۳۷، ترکیه با رتبه ۴۳، آذربایجان با رتبه ۴۶، قزاقستان با رتبه ۵۱ و هند با رتبه ۵۹ حائز رتبه‌های رقابت‌پذیری نسبتاً خوبی در منطقه می‌باشند.

این در حالی است که روسیه با شاخص ۴/۲۰ و رتبه ۶۷ در رتبه پایین‌تری نسبت به ایران در جدول رقابت‌پذیری قرار دارد. همچنین، کشورهای گرجستان، ارمنستان، لبنان، تاجیکستان، مصر، پاکستان و قرقیزستان در جدول رقابت‌پذیری جهانی در رده‌های بعدی نسبت به ایران قرار می‌گیرند.

۴. رقابت‌پذیری ایران در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲)

شاخص رقابتی ایران در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲) رقم ۴/۲۲ محاسبه شده که بر این اساس رتبه رقابت‌پذیری ۶۶ را بین ۱۴۴ کشور مورد مطالعه کسب نموده است. رتبه‌های رقابت‌پذیری ایران طی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۳ سال گذشته به‌ترتیب ۶۹، ۶۲ و ۶۶ بوده است که با توجه به تغییر در تعداد کشورهای مورد مطالعه از ۱۳۹ کشور به ۱۴۲ و در گزارش اخیر ۱۴۴ کشور قسمتی از تغییر رتبه کشورها به این امر مربوط می‌شود. به این ترتیب، آنچه بیشتر می‌بایست مورد توجه قرار گیرد شاخص رقابت‌پذیری است که ایران طی ۳ سال اخیر به ترتیب ارقام ۴/۱۴ ، ۴/۲۶ و ۴/۲۲ را در این خصوص کسب نموده است.[۱]

جدول ۳. تغییرات رتبه و شاخص رقابت‌پذیری ایران بنا بر گزارش‌های رقابت‌پذیری مجمع جهانی اقتصاد در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

گزارش سال	شاخص	رتبه
(۲۰۱۰-۲۰۱۱)	۴/۱۴	۶۹
(۲۰۱۱-۲۰۱۲)	۴/۲۶	۶۲
(۲۰۱۲-۲۰۱۳)	۴/۲۲	۶۶

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

٤-۱. ارکان اصلی رقابت‌پذیری ایران

شاخص و رتبه رقابت‌پذیری ایران در سه رکن اساسی رقابت و توسعه نسبت به سال گذشته تغییر کرده است. رتبه رقابت‌پذیری ایران در ارکان الزامات اساسی و افزایش بهره‌وری بدتر از سال قبل و در رکن سوم یعنی نوآوری و پیشرفت بهتر شده است. بر این اساس، رتبه کلی ایران در خصوص رقابت‌پذیری با ۴ پله کاهش مواجه شده است.

- **رکن الزامات اساسی:** ایران به سبب دارا بودن منابع غنی طبیعی و نیروی کار مناسب در سطح اول رقابت و توسعه یعنی الزامات اساسی (با محوریت عوامل تولید) رتبه بهتری نسبت به ۲ رکن دیگر دارد، اما درعین حال بر اساس گزارش اخیر مجمع جهانی اقتصاد ایران در رکن الزامات اساسی شاخص رقابت‌پذیری ۴/۶۹ و رتبه ۵۹ را در بین کشورهای جهان کسب نموده که نسبت به رتبه ۵۱ در سال گذشته ۸ پله نزول کرده است.

- **رکن تقویت بهره‌وری:** در مرحله دوم رقابت و توسعه یعنی افزایش بهره‌وری (با محوریت کارایی) ایران در میان کشورهای مورد مطالعه شاخص ۳/۸۱ و رتبه ۹۰ را کسب نموده که ضمن کسب رتبه نامطلوب نسبت به سال قبل ۲ پله هم بدتر شده است.

- **رکن نوآوری و خلاقیت:** رتبه ایران در مرحله سوم یعنی نوآوری و پیشرفت (با محور خلاقیت) با ۶ پله صعود از ۸۳ به ۷۷ ارتقا یافته است.

۱. نهاد مرتبط با این سازمان در ایران مرکز تحقیقات و مطالعات اقتصادی واقع در اتاق بازرگانی صنایع و معادن ایران می‌باشد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۵. رقابت‌پذیری ایران در ارکان ۱۲گانه رقابت

همانگونه که عنوان شد ۳ رکن اصلی رقابت به ۱۲ زیر شاخه تقسیم می‌شوند. در جدول زیر تغییرات ارکان ۱۲گانه رقابت‌پذیری ایران در سال جاری نسبت به سال قبل قابل مشاهده است. رکن الزامات اساسی رقابت‌پذیری شامل ۴ زیرگروه نهادها،[1] زیرساخت‌ها،[2] فضای اقتصاد کلان و بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی می‌باشد.

به طوری‌که ملاحظه می‌شود در رکن الزامات اساسی به رغم ارتقای رتبه رقابتی نهادها و مؤسسات و همچنین بهداشت و آموزش ابتدایی به‌دلیل کاهش رتبه ایران در رکن فضای اقتصاد کلان از ۲۷ به ۵۷ (۳۰ پله نزول) و زیرساخت‌ها از ۶۷ به ۶۹ رتبه کلی این رکن از ۵۱ به ۵۹ تنزل یافته است.

به‌منظور درک بهتر تغییرات در جداول گزارش حاضر، تغییرات مثبت و منفی رتبه‌های ایران در شاخص‌های رقابت‌پذیری با ۲ رنگ از یکدیگر متمایز شده‌اند.

جدول ٤. رتبه ایران در عوامل و ارکان رقابت‌پذیری در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

عوامل کلی رقابت در ۳ سطح توسعه	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲	ارکان ۱۲ گانه رقابت‌پذیری	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
الزامات اساسی (سطح اول توسعه)	۶۳	۵۱	۵۹	نهادها و مؤسسات	۸۲	۷۲	۶۸
				زیرساخت‌ها	۷۴	۶۷	۶۹
				فضای اقتصاد کلان	۴۵	۲۷	۵۷
				بهداشت و آموزش ابتدایی	۵۴	۵۰	۴۶
				آموزش عالی و تربیت نیروی‌انسانی	۸۷	۸۹	۷۸
عوامل افزایش کارایی (سطح دوم توسعه)	۹۰	۸۸	۹۰	کارایی بازار کالا	۹۸	۱۰۳	۹۸
				کارایی بازار کار	۱۳۵	۱۳۹	۱۴۱
				توسعه بازار مالی	۱۲۰	۱۲۳	۱۲۳
				آمادگی فنی	۹۶	۱۰۴	۱۱۱
				اندازه بازار	۲۰	۲۱	۱۸
عوامل نوآوری (سطح سوم توسعه)	۸۲	۸۳	۷۷	مهارت‌های کسب و کار	۹۱	۹۲	۹۳
				نوآوری و خلاقیت	۶۶	۷۰	۶۵

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

1. Institutions
2. Infrastructure

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

در سطح دوم توسعه به رغم بهبود رتبه ایران در زمینه آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی از رتبه ۸۹ به رتبه ۷۸ و کارایی بازار کالا از ۱۰۳ به ۹۸ و اندازه بازار از ۲۱ به ۱۸، بدتر شدن رکن کارایی بازار کار از ۱۳۹ به ۱۴۱ و آمادگی‌های فنی از ۱۰۴ به ۱۱۱ موجب شده است که رتبه کشور در رکن عوامل افزایش کارایی از ۸۸ به ۹۰ کاهش یابد.

در خصوص عوامل سطح سوم توسعه یعنی نوآوری و خلاقیت همانگونه که ذکر گردید رتبه ایران با ۵ پله صعود از ۸۳ به ۷۷ ارتقا یافته است، این در حالی است که در این مرحله از توسعه ارکان رقابتی مهارت کسب‌وکار با یک پله کاهش مواجه شده، اما نوآوری و خلاقیت با ۵ پله صعود رتبه ۶۵ را کسب نموده است.

۵-۱. موقعیت ایران در خصوص شاخص‌های پایه

بر اساس گزارش رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۲) رتبه‌های ایران در ۴ شاخص اساسی و پایه از وضعیت نسبتاً مطلوبی حکایت می‌کند؛ به طوری‌که بین ۱۴۴ کشور مورد مطالعه شاخص تولید ناخالص داخلی ایران با بیش از ۴۸۲/۴ میلیارد دلار حائز رتبه ۲۵ بوده است. تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس برابری قدرت خرید نیز که ۱/۲۶ درصد از GDP(PPP)[1] جهان را شامل می‌شود رتبه ۱۷ را کسب نموده است. سرانه تولید ناخالص داخلی ایران نیز با ۶۳۶۰ دلار رتبه ۷۴ جهان را کسب نموده است. همچنین، ایران با جمعیت ۷۵/۶ میلیون نفر در این سال رتبه ۱۷ را دارا بوده است. همانطور که در جدول ملاحظه می‌شود تمام شاخص‌های پایه ایران نسبت به سال قبل بهتر شده است.

جدول ۵. رقابت‌پذیری ایران در شاخص‌های پایه در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	۲۹	۲۹	۲۵ (۴۸۲/۴)
جمعیت (میلیون نفر)	۱۸	۱۸	۱۷ (۷۵/۶)
تولید ناخالص داخلی سرانه (دلار)	۷۶	۷۸	۷۴ (۶۳۶۰)
سهم تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس برابری قدرت خرید (PPP) از تولید ناخالص داخلی جهان بر اساس PPP	۱۷	۱۸	۱۷ (۱/۲۶)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

1. Gross Domestic Product Valued at Purchased Power Parity: GDP (PPP) as Share (%) of World Total

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۵-۲. رقابت‌پذیری ایران در رکن نهادها و مؤسسات

رقابت‌پذیری ایران در بیشتر اجزای رکن نهادها و مؤسسات نسبت به سال قبل بهتر شده است. از شاخص‌های این رکن که از ۶ تا ۱۸ پله صعود داشته‌اند، می‌توان به بهبود حقوق مالکیت، کاهش اسراف در مخارج دولتی، کاهش هزینه‌های جرم و خشونت بر کسب‌وکار، بهبود رفتار اخلاقی بنگاه‌ها، افزایش قدرت ممیزی و گزارش‌دهی استانداردها و حمایت از منافع سهامداران جزء اشاره نمود.

در مقابل، شاخص بار الزامات و مقررات دولتی بر کسب و کار ۹ پله بدتر شده و از رتبه ۱۰۷ به ۱۱۶ جهان کاهش یافته است.

جدول ۶. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن نهادها و مؤسسات در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
حقوق مالکیت (۷= خیلی شدید)	۷۰	۶۱	۵۵
حمایت از مالکیت معنوی (۷= خیلی شدید)	۱۱۴	۱۱۱	۱۱۲
انحراف از بودجه عمومی (۷= هرگز اتفاق نمی افتد)	۶۲	۵۹	۵۹
اعتماد عمومی به سیاستمداران (۷= خیلی زیاد)	۳۹	۳۹	۳۵
پرداخت‌های غیر قانونی و رشوه (۷= هرگز اتفاق نمی‌افتد)	۶۹	۶۵	۶۲
استقلال قضایی (۷= کاملاً مستقل)	۶۵	۶۶	۶۳
مقبولیت تصمیمات مقامات دولتی (۷= هیچ مقبولیتی)	۴۸	۴۳	۴۱
اسراف در مخارج دولتی (۷= بدون اسراف)	۸۵	۶۸	۵۳
بار الزامات دولتی بر کسب‌وکار(۷= بدون سنگینی)	۹۹	۱۰۷	۱۱۶
کارایی چارچوب قانونی در حل‌وفصل مناقشات	۷۹	۷۲	۷۷
کارایی چارچوب قانونی در مقررات چالش‌برانگیز	۱۱۲	۱۰۵	۱۰۴
شفافیت تصمیمات دولتی	۱۲۴	۱۲۵	۱۲۷
هزینه‌های تروریسم بر کسب‌وکار (۱= در حد زیاد)	۱۱۹	۱۰۹	۱۰۵
هزینه‌های جرم و خشونت بر کسب‌وکار (۱= در حد زیاد)	۱۰۱	۹۰	۷۸
هزینه‌های جرایم سازمان‌یافته بر کسب‌وکار (۱= در حد زیاد)	۱۰۲	۹۰	۸۸
اطمینان به خدمات پلیس	۵۳	۶۰	۵۶
رفتار اخلاقی بنگاه‌ها	۸۴	۸۴	۶۶
قدرت ممیزی و گزارش‌دهی استانداردها	۱۰۷	۱۰۵	۹۳
میزان اثربخشی مدیران	۱۰۱	۱۰۳	۱۰۵
حمایت از منافع سهامداران جزء	۹۸	۹۰	۷۸
قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران (حداکثر ۱۰)	۱۲۷	۱۳۱	۱۳۰
خدمات دولتی جهت بهبود انجام کار*	–	–	۹۱

* شاخص مذکور در گزارش (۲۰۱۳-۲۰۱۲) اضافه شده است.

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۵-۳. رقابت‌پذیری ایران در رکن زیرساخت‌ها

اکثر شاخص‌های رکن زیرساخت‌ها در ایران نسبت به سال قبل بهتر شده است. در این خصوص می‌توان به شاخص‌های کیفیت جاده‌ها، زیرساخت‌های ریلی، زیرساخت‌های بندر و کیفیت ارائه برق در کشور اشاره نمود. شاخص کیفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل هوایی هم که در سال قبل حائز رتبه ۱۳۷ بوده در سال جاری با ۵ پله صعود، رتبه ۱۳۲ را بین ۱۴۴ کشور کسب نموده است.

این در حالی است که رتبه ایران در شاخص تعداد اشتراک تلفن همراه با ۲۷ پله نزول به ۱۱۲ کاهش یافته است.

جدول ۷. شاخص‌های رقابت پذیری ایران در رکن زیرساخت‌ها در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
کیفیت زیرساخت‌های کلی	۷۵	۷۸	۷۴
کیفیت جاده‌ها	۷۴	۷۴	۶۸
کیفیت زیرساخت‌های ریلی	۵۳	۵۰	۴۵
کیفیت زیرساخت‌های بندر	۸۴	۸۷	۸۱
کیفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل هوایی (میانگین ۴/۷)	۱۳۰	۱۳۷	۱۳۲
حداکثر قابلیت طی مسافت هوایی از کشور در هفته (میلیون کیلومتر)	۵۰	۴۹	۵۳
کیفیت ارائه برق (میانگین ۴/۵)	۷۰	۷۲	۶۰
تعداد خطوط تلفن ثابت فعال در ۱۰۰ نفر جمعیت	۳۶	۳۱	۳۲
تعداد اشتراک تلفن همراه در ۱۰۰ نفر جمعیت	۹۵	۸۵	۱۱۲

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳-۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-٤. رقابت‌پذیری ایران در رکن فضای اقتصاد کلان

در میان شاخص‌های رکن فضای اقتصاد کلان رتبه ایران در ۲ شاخص پس‌انداز ناخالص ملی و رتبه‌بندی اعتباری کشور با تغییرات مثبت مواجه شده است، اما شاخص تراز بودجه ایران که مثبت و ۰/۲ تولید ناخالص داخلی محاسبه شده است از رتبه ۱۹ به رتبه ۲۹ کاهش یافته است، همچنین شاخص تورم در کشور با ۲۱/۳ درصد و ۶ پله نزول رتبه ۱۴۲ را بین ۱۴۴ کشور مورد مطالعه کسب نموده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول ۸. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن فضای اقتصاد کلان در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
تراز بودجه دولتی (درصد از تولید ناخالص داخلی)	۴۳	۱۹	۲۹ (۰/۲)
پس‌انداز ناخالص ملی (درصد از تولید ناخالص داخلی)	۲۶	۱۰	۳ (۵۳/۸)
تورم (متوسط سالانه تغییرات شاخص مصرف‌کننده)	۱۲۱	۱۳۶	۱۴۲ (۲۱/۳)
بدهی دولتی (بدهی ناخالص دولتی به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی)	۱۷	۱۳	۱۵ (۱۲/۷)
رتبه‌بندی اعتباری کشور (احتمال بدهی‌های حکومتی بین ۱۰۰- ۰)	۹۷	۱۱۴	۱۰۸ (۲۸/۷)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-۵. رقابت‌پذیری ایران در رکن بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی

در میان شاخص‌های رکن بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی رتبه شاخص‌های آثار مالاریا برکسب‌وکار، آثار سل برکسب و کار و کیفیت تحصیلات ابتدایی در سال ۲۰۱۲ با بهبود مواجه شده‌اند. رتبه ایران در سایر شاخص‌های رکن مذکور نیز تا حدودی ارتقا یافته و بجز شاخص نرخ ثبت نام در مقطع ابتدایی که از رتبه ۵ به رتبه ۹ کاهش یافته است، سایر شاخص‌ها نسبت به سال گذشته وضعیت بهتری داشته‌اند.

جدول ۹. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن بهداشت و آموزش در سطوح ابتدایی در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
آثار بیماری مالاریا بر کسب‌وکار (۷= هیچ اثری)	۸۶	۸۴	۷۹
شیوع مالاریا (تعداد مبتلایان به مالاریا در ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)	-	۸۶	۸۴
آثار سل برکسب‌وکار (۷= هیچ اثری)	۷۶	۶۶	۵۷
شیوع سل (تعداد مبتلایان به سل در ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)	۴۳	۴۱	۳۸
آثار ایدز HIV بر کسب‌وکار(۷= هیچ اثری)	۶۶	۶۶	۶۲
شیوع ایدز (درصدی از بالغین بین ۴۹-۱۵ سال)	۵۵	۵۵	۵۴
مرگ و میر نوزادان (نوزادان بین ۱۲-۰ ماه در هر ۱۰۰۰ تولد)	۹۴	۹۲	۸۸
امید به زندگی (سال)	۸۷	۸۶	۸۶
کیفیت تحصیلات ابتدایی	۷۰	۶۶	۶۱
نرخ ثبت‌نام در مقطع ابتدایی	۵	۵	۹

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۵-٦. رقابت‌پذیری ایران در رکن آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی

در رکن آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی رقابت‌پذیری ایران در شاخص‌های نرخ ثبت‌نام در مقطع دبیرستان، نرخ ثبت نام در آموزش عالی، کیفیت سیستم آموزشی و کیفیت آموزش ریاضی و علوم و شاخص دسترسی محلی به تحقیقات تخصصی و خدمات آموزشی از ارتقای رتبه برخوردار بوده است.

رتبه ایران در سایر شاخص‌های این رکن نیز در سال جاری نسبت به سال گذشته بدون تغییر و تا حدی بهتر بوده است.

جدول ۱۰. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن آموزش عالی و تربیت نیروی انسانی در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
نرخ ثبت‌نام در مقطع دبیرستان (درصد ناخالص)	۸۹	۸۰	۶۲
نرخ ثبت‌نام در آموزش عالی (درصد ناخالص)	۶۲	۶۵	۵۹
کیفیت سیستم آموزشی (۷= خیلی خوب)	۱۰۸	۱۰۴	۹۴
کیفیت آموزش ریاضی و علوم (۷= عالی)	۴۱	۳۵	۳۲
کیفیت مدیریت مدارس (۷= عالی)	۸۷	۹۴	۹۳
دسترسی به اینترنت در مدارس (۷= دسترسی گسترده)	۱۱۴	۱۱۸	۱۱۷
دسترسی محلی به تحقیقات تخصصی و خدمات آموزشی (۷= دسترسی وسیع)	۷۴	۷۹	۷۳
میزان آموزش کارکنان (۷= حوزه وسیع)	۱۳۲	۱۳۳	۱۳۴

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-۷. رقابت‌پذیری ایران در رکن کارایی بازار کالا

در سال جاری، برخی شاخص‌های رکن کارایی بازار کالا در ایران با بهبود مواجه بوده‌اند؛ به طوری‌که شاخص‌های اثربخشی سیاست‌های ضد انحصار، کارایی وضع حقوق گمرکی، تخصص خریداران، موانع تجاری و شاخص تعرفه‌های تجاری از ۴ تا ۱۵ پله صعود داشته است.

در میان شاخص‌های رو به بهبود، افزایش رتبه ایران در شاخص‌موانع تجاری از رتبه ۱۳۷ در سال گذشته به رتبه ۱۲۵ در سال جاری و شاخص وضع حقوق گمرکی از رتبه ۱۰۴ به رتبه ۱۰۰ قابل توجه می‌باشد که حاکی از تلاش سیاستگذاران این حوزه در جهت دستیابی به اقتصاد باز بوده و تولیدات داخلی را در معرض هر چه بیشتر رقابت قرار خواهد داد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

این در حالی است که در گزارش جدید مجمع جهانی اقتصاد، رتبه ایران در شاخص‌های سود حاصله از نرخ مالیات، تعداد مراحل مورد نیاز برای شروع یک کسب‌وکار، زمان مورد نیاز برای آغاز یک کسب‌وکار، هزینه سیاست‌های کشاورزی، مالکیت خارجی و شاخص واردات به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی از ۳ تا ۲۰ رتبه بدتر شده است.

جدول ۱۱. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن کارایی بازار کالا در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
شدت رقابت داخلی (۷= رقابت شدید در تمام صنایع)	۱۱۲	۱۰۶	۱۰۶
وسعت تسلط بازار (۷= گسترده در بسیاری بنگاه‌ها)	۵۴	۴۹	۴۷
اثربخشی سیاست‌های ضد انحصار (۷=کاملاً مشوق رقابت)	۵۹	۷۳	۶۰
وسعت و اثر وضع مالیات (۷= عدم محدودیت بر کار و سرمایه‌گذاری)	۷۲	۷۳	۷۱
نرخ مالیات (درصد سود، ترکیبی از مالیات بر سود، مالیات بر کار وسایر مالیات‌ها)	۸۰	۸۶	۹۳
تعداد مراحل مورد نیاز برای آغاز یک کسب‌وکار	۵۷	۳۴	۴۷
زمان مورد نیاز برای آغاز یک کسب‌وکار (روز)	۳۰	۲۸	۳۴
هزینه‌های سیاست‌های کشاورزی (۷= تعادل بین منافع مالیات‌دهندگان، مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان)	۶۰	۸۲	۱۰۲
موانع تجاری (۷= عدم محدودیت واردات کالا)	۱۳۵	۱۳۷	۱۲۵
تعرفه‌های تجاری (متوسط نرخ تعرفه‌های موزون تجاری)	۱۳۵	۱۴۰	۱۳۹
میزان مالکیت خارجی (۷= در حد بالا)	۱۳۹	۱۴۱	۱۴۴
آثار قوانین کسب‌وکار بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (۷= به‌شدت محدودکننده)	۱۲۹	۱۲۸	۱۲۷
وضع حقوق گمرکی (۷= کارایی در حد بالا)	۱۱۴	۱۰۴	۱۰۰
واردات به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی	۱۳۴	۱۳۳	۱۳۷
درجه مشتری مداری (۷= پاسخگویی شدید و حفظ مشتری)	۱۱۴	۱۱۵	۱۱۴
تخصص خریداران (۷= برطبق تحلیل‌های پیچیده از ویژگی‌های عملکرد)	۶۴	۵۸	۴۸

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-۸. شاخص‌های رکن کارایی بازار کار

رتبه ایران در تمام شاخص‌های رقابت‌پذیری در رکن کارایی بازار کار نسبت به سایر کشورها و همچنین نسبت به سایر ارکان رقابت‌پذیری در کشور بدتر و تقریباً بالاتر از ۱۰۰ می‌باشد. این در حالی است که در گزارش جدید، رتبه ایران در شاخص ارتباط پرداخت‌ها با بهره‌وری و نرخ مشارکت زنان به‌عنوان نیروی کار در کشور بدتر هم شده است. تنها شاخص بهبود یافته در این قسمت شاخص هزینه‌های اضافی بر حقوق است که ۸ پله ارتقا یافته است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول ۱۲. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن کارایی بازار کار در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه در سال ۲۰۱۰	رتبه در سال ۲۰۱۱	رتبه در سال ۲۰۱۲
همکاری در روابط کارگر با کارفرما (۷= همکاری کامل، میانگین ۴/۴)	۱۱۸	۱۱۹	۱۱۹
انعطاف در تعیین دستمزد (۷= وابسته به هر شرکت، میانگین ۴/۹)	۱۲۷	۱۳۱	۱۳۴
شیوه‌های استخدام و اخراج (۷= منعطف، تعیین توسط کارفرما، میانگین ۳/۹)	۹۰	۸۸	۸۹
هزینه‌های اضافی بر حقوق (هفتگی)	۱۰۸	۱۱۲	۱۰۴
ارتباط پرداخت‌ها با بهره‌وری (۷= به شدت مربوط به بهره‌وری کارگر)	۱۱۱	۱۱۸	۱۲۴
تکیه بر مدیریت حرفه‌ای (۷= انتخاب مدیران حرفه‌ای بر اساس مدرک تحصیلی و شایستگی)	۱۲۱	۱۲۴	۱۲۲
فرار مغزها (۷= فرصت‌های زیادی برای افراد با استعداد در کشور وجود دارد)	۱۰۹	۱۰۷	۱۰۹
مشارکت زنان به‌عنوان نیروی کار (نرخ مشارکت زنان نسبت به مردان)	۱۲۶	۱۲۹	۱۴۳

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-۹. شاخص‌های رکن توسعه بازار مالی

در میان شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن توسعه بازار مالی، رتبه ایران در شاخص تأمین مالی از طریق بازار سرمایه داخلی با ۱۵ پله ارتقا به ۶۵ رسیده است. رتبه ایران در شاخص‌های دسترسی به سرمایه ریسک پذیر برای کارآفرینان، استحکام بانک‌ها و مقررات تبادل اوراق بهادار در کشور از ۵ تا ۹ پله ارتقا یافته است، اما در کنار آن رتبه ایران در شاخص درجه حفاظت قانونی از حقوق وام‌گیرندگان و وام‌دهندگان با ۱۰ پله نزول از ۸۹ به ۹۹ جهان کاهش یافته است و در شاخص دسترسی آسان به وام از ۱۳۷ به ۱۴۱ در بین ۱۴۴ کشور مورد مطالعه بدتر شده است.

جدول ۱۳. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن توسعه بازار مالی در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه ایران در سال ۲۰۱۰	رتبه ایران در سال ۲۰۱۱	رتبه ایران در سال ۲۰۱۲
در دسترس بودن خدمات مالی (۷= کاملاً خوب)	۱۳۳	۱۳۴	۱۳۵
توانایی ارائه خدمات مالی با قیمت‌های رقابتی(۷= کاملاً خوب)	۱۲۹	۱۳۰	۱۲۸
تأمین مالی از طریق بازار سرمایه داخلی (۷= بسیار آسان)	۸۲	۸۰	۶۵
دسترسی آسان به وام (۷= خیلی آسان)	۱۳۶	۱۳۷	۱۴۱
دسترسی به سرمایه ریسک‌پذیر برای کارآفرینان(۷= خیلی آسان)	۱۳۳	۱۳۳	۱۲۹
استحکام بانک‌ها (۷= کاملاً سالم بر طبق ترازنامه)	۱۱۳	۱۱۳	۱۰۴
مقررات تبادل اوراق بهادار (۷= مؤثر)	۸۸	۸۹	۷۴
شاخص حقوق قانونی (درجه حفاظت قانونی از حقوق وام‌گیرندگان و وام‌دهندگان بین صفر و ۱۰ بهترین)	۸۶	۸۹	۹۹

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۵-۱۰. شاخص‌های رکن آمادگی‌های فنی و تکنولوژیک

در گزارش جدید مجمع جهانی اقتصاد رتبه ایران در شاخص‌های دسترسی به آخرین تکنولوژی، انتقال تکنولوژی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و استفاده‌کنندگان اینترنت با بهبود مواجه شده است، همچنین رتبه ایران در شاخص میزان جذب فناوری توسط بنگاه‌ها با ۲ پله نزول و شاخص پهنای باند اینترنت نیز با ۱۲ پله نزول در سال جاری مواجه شده است.

جدول ۱۴. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن آمادگی‌های فنی و تکنولوژیک در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه ایران در سال ۲۰۱۰	رتبه ایران در سال ۲۰۱۱	رتبه ایران در سال ۲۰۱۲
دسترسی به آخرین تکنولوژی (۷= دسترسی وسیع)	۱۲۳	۱۱۷	۱۱۴
جذب فناوری در سطح بنگاه‌ها (۷= شدیداً جذب می‌کند)	۱۱۶	۱۲۰	۱۱۹
انتقال تکنولوژی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (۷= FDI منبع کلیدی تکنولوژی‌های جدید است)	۱۱۴	۱۱۱	۱۰۸
استفاده شخصی از اینترنت (درصد استفاده‌کنندگان شخصی از اینترنت)	۶۰	۱۰۲	۹۵ (٪۲۱)
تعداد مشترکان ثابت پهنای باند اینترنت در هر ۱۰۰ نفر	۱۰۱	۱۰۴	۱۲۸
پهنای باند اینترنت (کیلوبایت برثانیه) در ۱۰۰۰۰ نفر جمعیت	۹۹	۱۰۳	۱۱۵
تعداد مشترکان پهنای وسیع اینترنت*	–	–	۸۹

* شاخص مذکور در گزارش (۲۰۱۳-۲۰۱۲) اضافه شده است.

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-۱۱. شاخص‌های رکن اندازه بازار

در گزارش سال قبل مجمع جهانی اقتصاد، رکن اندازه بازار با ۴ شاخص تعریف شده بود، اما در گزارش اخیر ۲ شاخص اندازه بازار داخلی و اندازه بازار خارجی رقابت‌پذیری این رکن را اندازه‌گیری می‌نماید که تفاوت چندانی نسبت به سال گذشته نداشته است.

جدول ۱۵. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن اندازه بازار در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه ایران در سال ۲۰۱۰	رتبه ایران در سال ۲۰۱۱	رتبه ایران در سال ۲۰۱۲
شاخص اندازه بازار داخلی (مجموع تولید ناخالص داخلی به‌علاوه ارزش واردات کالا و خدمات منهای ارزش صادرات کالا و خدمات بین ۱ تا ۷، ۷=بهترین)	۱۸	۱۸	۱۷ (۵/۱)
شاخص اندازه بازار خارجی (ارزش صادرات کالا و خدمات بین ۱ تا ۷، ۷=بهترین)	۲۵	۲۵	۲۶ (۵/۴)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

۵-۱۲. شاخص‌های رکن مهارت‌های کسب و کار

رتبه ایران در شاخص‌های مربوط به رکن مهارت‌های کسب‌وکار به‌عنوان یازدهمین رکن رقابت‌پذیری در گزارش جهانی رقابت‌پذیری نسبت به سال قبل با تغییراتی مواجه شده است. شاخص‌های تعداد عرضه‌کنندگان داخلی، کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی، وضعیت توسعه خوشه‌ای، مزیت رقابتی، تخصصی‌شدن فرایند تولید و تمایل به تفویض اختیار از بهبود نسبی در این سال برخوردار شده‌اند. در حالی که شاخص‌های وسعت زنجیره ارزش، کنترل توزیع بین‌المللی و وسعت بازاریابی با رتبه بدتری در سال جاری ظاهر شده‌اند.

جدول ۱۶. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن مهارت‌های کسب‌وکار در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه ایران در سال ۲۰۱۰	رتبه ایران در سال ۲۰۱۱	رتبه ایران در سال ۲۰۱۲
کمیت عرضه‌کنندگان داخلی (۷= تعداد زیاد)	۵۶	۵۳	۴۶ (۵/۰)
کیفیت عرضه‌کنندگان داخلی (۷= خیلی خوب)	۱۲۵	۱۲۹	۱۲۳ (۳/۸)
وضعیت توسعه خوشه‌ای (۷= گسترده در بسیاری موارد)	۹۱	۹۳	۸۵ (۳/۴)
مزیت رقابتی(۷= تولیدات منحصربه‌فرد)	۱۰۲	۹۵	۱۰۰ (۳/۱)
وسعت زنجیره ارزش (۷= وسیع)	۹۴	۱۰۷	۱۰۷ (۳/۲)
کنترل توزیع بین‌المللی (۷= بسیار زیاد)	۱۵	۲۱	۲۱ (۴/۷)
تخصصی‌شدن فرایند تولید (۷= در سطح بالا)	۷۵	۷۶	۷۱ (۳/۶)
وسعت بازاریابی (۷= گسترده)	۱۰۷	۱۱۴	۱۱۳ (۳/۴)
تمایل به تفویض اختیار (۷= بسیار بالا)	۱۲۱	۱۲۴	۱۲۰ (۳/۱)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۵-۱۳. شاخص‌های رکن نوآوری و خلاقیت

شاخص‌های مرتبط با رکن نوآوری و خلاقیت در ایران هر سال با بهبود نسبی مواجه می‌شود. به طوری‌که در شاخص‌های ظرفیت نوآوری، کیفیت مؤسسات تحقیقات علمی، مخارج تحقیق و توسعه بنگاه‌ها و مشارکت صنایع و دانشگاه‌ها در تحقیق و توسعه و میزان دسترسی کشور به دانشمندان و مهندسین از ۳ تا ۹ پله ارتقای رتبه مشاهده می‌شود. در مقابل، ۲ شاخص خرید محصولات با فناوری پیشرفته توسط دولت و ثبت اختراعات در یک میلیون جمعیت در سال جاری نسبت به سال گذشته با کاهش رتبه مواجه شده‌اند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

جدول ۱۷. شاخص‌های رقابت‌پذیری ایران در رکن نوآوری و خلاقیت در سال‌های ۲۰۱۰، ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲

شاخص	رتبه ایران در سال ۲۰۱۰	رتبه ایران در سال ۲۰۱۱	رتبه ایران در سال ۲۰۱۲
ظرفیت نوآوری (۷= با انجام تحقیقات رسمی، پیشرو در تولید محصولات و فرایندهای جدید)	۶۸	۶۷	۵۹ (۳/۳)
کیفیت مؤسسات تحقیقات علمی (۷= بهترین در زمینه مربوطه در سطح بین‌المللی)	۵۲	۴۹	۴۰ (۴/۲)
مخارج تحقیق و توسعه شرکت‌ها (۷= مخارج سنگین تحقیق و توسعه)	۱۰۷	۱۰۲	۹۷ (۲/۸)
مشارکت صنعت و دانشگاه در تحقیق و توسعه (۷= مشارکت کامل)	۹۷	۹۳	۸۷ (۳/۴)
خرید محصولات با فناوری پیشرفته توسط دولت (۷= کاملاً مؤثر)	۶۰	۶۱	۶۶ (۳/۶)
دسترسی به دانشمندان و مهندسین (۷= گسترده)	۳۷	۳۷	۳۴ (۴/۶)
موارد اختراعات ثبت شده در یک میلیون جمعیت (تعداد)	۸۰	۷۹	۱۰۰ (۰/۱)

مأخذ: گزارش سالانه رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۳- ۲۰۱۲)، مجمع جهانی اقتصاد.

۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

گزارش رقابت‌پذیری جهانی که توسط مجمع جهانی اقتصاد منتشر می‌شود، با معرفی ارکان ۳ گانه رقابت و ارتباط این ارکان با سطوح توسعه و با بهره‌مندی از داده‌های نهادهای ذیربط در کشورهای جهان، کشورهای مورد مطالعه را در حوزه‌های مختلف مورد تحلیل و مقایسه قرار داده و با استفاده از شاخص‌های رقابتی محاسبه شده برای کشورها آنها را رتبه‌بندی می‌نماید.

رقابت‌پذیری به‌طور کلی به ۳ رکن کلی الزامات اساسی، عوامل افزایش کارایی و عوامل نوآوری تقسیم می‌شود. سه رکن کلی رقابت‌پذیری خود به ۱۲ شاخص تقسیم می‌شود. این در حالی است که هر یک از شاخص های ۱۲ گانه رقابت‌پذیری نیز به زیرگروه‌های متعددی (۱۱۱ زیرگروه) تقسیم می‌شوند.

براساس گزارش سالانه مجمع جهانی اقتصاد (۲۰۱۳-۲۰۱۲) کشورهای سوئیس، سنگاپور، فنلاند، سوئد، هلند، آلمان در رتبه‌های نخست رقابت‌پذیری اقتصادی در سطح جهان قرار دارند. ایالات متحده آمریکا که تا ۴ سال پیش رقابت‌پذیرترین اقتصاد جهان را در اختیار داشت ردیف هفتم جهان را برای این سال‌ها کسب نموده و پس از آن انگلستان، هنگ کنگ و ژاپن در رده‌های بعدی رقابت پذیری قرار می‌گیرند.

در میان کشورهای منطقه خاورمیانه، قطر با رتبه رقابت‌پذیری ۱۱، عربستان سعودی با رتبه ۱۸ و امارات متحده عربی با رتبه ۲۴ حائز بالاترین رتبه‌های رقابت‌پذیری در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲) بودند. همچنین، عمان با رتبه ۳۲، کویت با رتبه ۳۷، ترکیه با رتبه ۴۳، آذربایجان با رتبه ۴۶ و قزاقستان با رتبه ۵۱ از قدرت رقابت‌پذیری بیشتری نسبت به ایران برخوردارند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

ایران در سال‌های (۲۰۱۳-۲۰۱۲)، (۱۳۹۲-۱۳۹۱) با کسب رتبه ۶۶ و شاخص ۴/۲ با ۴ پله کاهش رتبه نسبت به سال قبل مواجه شده است. البته تعداد کشورهای مورد مطالعه در این گزارش از ۱۴۲ کشور در گزارش قبلی به ۱۴۴ کشور در گزارش فعلی افزایش یافته است.

به طور کلی، ایران در زمینه شاخص‌های اساسی و پایه از رتبه‌های نسبتاً خوبی برخوردار است؛ به طوری‌که شاخص تولید ناخالص داخلی ایران رتبه ۲۵، تولید ناخالص داخلی ایران بر اساس برابری قدرت خرید رتبه ۱۷، سرانه تولید ناخالص داخلی ایران رتبه ۷۴ و جمعیت ایران رتبه ۱۷ را بین ۱۴۴ کشور مورد مطالعه کسب نموده است. در واقع، تمام شاخص‌های پایه ایران نسبت به سال قبل بهتر شده است.

رتبه رقابت‌پذیری ایران در ۳ رکن اصلی رقابت و توسعه یعنی الزامات اساسی عوامل افزایش کارایی و عوامل نوآوری به ترتیب ۵۹، ۹۰ و ۷۷ بوده است. با مقایسه این رتبه‌ها با سال گذشته ملاحظه می‌شود که رتبه ایران در مرحله سوم رقابت یعنی نوآوری و خلاقیت با ۶ پله صعود مواجه شده، اما در دو سطح دیگر کاهش رتبه داشته است.

از بهترین رتبه‌های ایران در شاخص‌های ۱۲گانه رقابت‌پذیری می‌توان به رکن اندازه بازار با رتبه ۱۸ و بهداشت و آموزش ابتدایی با رتبه ۴۶ اشاره نمود. در مقابل، شاخص فضای اقتصاد کلان ایران که در سال قبل رتبه ۲۷ را کسب نموده بود در سال جاری با ۳۰ پله کاهش به رتبه ۵۷ نزول کرد.

همچنین، در بررسی اجزای شاخص‌های ارکان رقابت‌پذیری ایران بهترین رتبه‌های کشور در این شاخص‌ها دیده می‌شود: کسب رتبه ۳۵ در شاخص اعتماد عمومی به سیاستگذاران، رتبه ۴۱ در شاخص مطلوبیت تصمیمات دولتی، رتبه ۴۵ در کیفیت زیرساخت ریلی، رتبه ۳۲ در خطوط تلفن ثابت، رتبه ۲۹ در تراز بودجه دولت، رتبه ۳ در پس‌انداز ناخالص ملی، رتبه ۱۵ در بدهی دولت، رتبه ۳۸ در شاخص موارد ابتلا به سل، رتبه ۹ در ثبت نام تحصیلات ابتدایی، رتبه ۳۲ در کیفیت تحصیل علوم و ریاضیات، رتبه ۴۷ در وسعت تسلط بازار، رتبه ۴۷ در تعداد مراحل شروع کسب‌وکار، رتبه ۳۴ در تعداد روزهای شروع کسب‌وکار، رتبه ۴۸ در نحوه تصمیم‌گیری خریداران، رتبه ۱۷ در شاخص اندازه بازار داخلی، رتبه ۲۶ در شاخص اندازه بازار خارجی، رتبه ۲۱ در شاخص کنترل توزیع بین‌المللی، رتبه ۴۰ در کیفیت مؤسسات تحقیقات علمی و رتبه ۳۴ در دسترسی به دانشمندان و مهندسان. این در حالی است که بسیاری از شاخص‌های فوق‌الذکر و تعداد دیگری از شاخص‌های رقابت‌پذیری در کشور نسبت به سال قبل با ارتقای رتبه مواجه شده‌اند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

در کنار این شاخص‌ها، رتبه نامطلوب ایران در برخی شاخص‌های رقابت‌پذیری قابل تأمل می‌باشد. از آن جمله می‌توان به این موارد اشاره نمود: رتبه ۱۱۲ در شاخص حمایت از مالکیت معنوی، رتبه ۱۲۷ در شفافیت تصمیمات سیاستمداران دولتی، رتبه ۱۳۰ در قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران، رتبه ۱۳۲ در کیفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل هوایی، رتبه ۱۴۲ در نرخ تورم، رتبه ۱۱۷ در دسترسی به اینترنت در مدارس، رتبه ۱۳۴ در وسعت آموزش کارکنان، رتبه ۱۲۵ در وجود موانع تجاری، رتبه ۱۳۹ در تعرفه‌های تجاری، رتبه ۱۴۴ در مالکیت خارجی، رتبه ۱۲۷ در شاخص اثرات قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی، رتبه ۱۳۷ در شاخص درصد واردات نسبت به تولید ناخالص داخلی، رتبه ۱۱۹ در روابط کار و کارفرما، رتبه ۱۳۴ در انعطاف‌پذیری در تعیین دستمزد کارگران، رتبه ۱۲۴ در شاخص پرداخت بر اساس بهره‌وری، رتبه ۱۲۲ در شاخص اعتماد به مدیریت حرفه‌ای، رتبه ۱۴۳ در شاخص نرخ مشارکت زنان به‌عنوان نیروی کار نسبت به مردان، رتبه ۱۳۵ در دسترسی به خدمات مالی، رتبه ۱۲۸ در شاخص قیمت خدمات مالی، رتبه ۱۴۱ در سهولت دسترسی به وام، رتبه ۱۲۹ در شاخص دسترسی به سرمایه، رتبه ۱۱۴ در دسترسی به آخرین تکنولوژی، رتبه ۱۱۹ در شاخص جذب تکنولوژی در سطح بنگاه، رتبه ۱۱۵ در شاخص بین‌المللی پهنای باند اینترنت، رتبه ۱۲۸ در اشتراک پهنای باند، رتبه ۱۲۳ در کیفیت عرضه داخلی، رتبه ۱۱۳ در وسعت بازاریابی و رتبه ۱۲۰ در شاخص تمایل به تفویض قدرت.

براساس اطلاعات فوق موارد زیر قابل توجه می‌باشد.

- تحلیل و بررسی سالانه شاخص‌های رقابت‌پذیری در بخش‌های مختلف کشور و مقایسه رتبه کشورها با یکدیگر، چالش‌ها و نقاط ضعف و همچنین پتانسیل‌ها و نقاط قوت در هر بخش در هر کشور را برای سیاستگذاران کشور قابل رؤیت و پررنگ نموده و آنها را در برنامه‌ریزی‌ها و اتخاذ سیاست‌های آتی راهنمایی می‌نماید و از آنجا که رقابت‌پذیری اهرم رشد اقتصادی کشورهای دنیا محسوب می‌شود، شناخت توان کشور در بخش‌های رقابت‌پذیر و غیر رقابتی می‌تواند دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی را محقق نماید.

- اعلام رتبه‌های رقابتی در بخش‌های مختلف سرمایه‌گذاران خارجی را با یک فضای شفاف در عرصه سرمایه‌گذاری مواجه و مشوق‌های لازم را در زمینه افزایش رقابت‌پذیری ایجاد می‌نماید.

- بدترین رتبه‌های ایران در ارکان کارایی بازار کالا، کارایی بازار کار، توسعه بازار مالی و آمادگی‌های فنی می‌باشند. از آنجا که اجزای ۴ رکن مذکور از مهم‌ترین عوامل توسعه بازار کار و پیشرفت کشور محسوب می‌شوند لازم است سیاستگذاران کشور در بازبینی و اصلاح قوانین و مقررات و کاهش موانع موجود به شاخص‌های این ارکان توجه بیشتری نمایند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

- از سوی دیگر، کسب رتبه‌های بهتر ایران در زمینه شاخص‌های پایه و همچنین ارکان نهادها و مؤسسات، فضای اقتصاد کلان، بهداشت و تحصیلات ابتدایی، آموزش و تحصیلات تکمیلی، اندازه بازار، مهارت‌های کسب‌وکار و نوآوری و خلاقیت، مؤید وجود امکانات و پتانسیل‌های کافی در کشور است که به فعلیت رساندن این قابلیت‌ها در توان کشور می‌باشد.

- با این حال،به رغم وجود ابهاماتی در محاسبه شاخص‌های رقابت‌پذیری همچون استفاده از معیار کمی برای شاخص‌های کیفی و همچنین دسترسی محدود به آمار و ارقام کشورها، گزارش رقابت‌پذیری جهانی تنها مرجع بین‌المللی جهت رتبه‌بندی و مقایسه کشورها در این خصوص می‌باشد و همکاری نهادهای متولی آمار و ارقام در کشور با مجمع جهانی اقتصاد می‌تواند اطلاعات صحیح‌تر و قابل قبول‌تری به سرمایه‌گذاران و کارآفرینان و تولیدکنندگان ارائه داده و ضمن افزایش قدرت رقابت بخش‌های مختلف کشور، به ارتقای سطح توسعه کشور بیانجامد.

منابع

گزارشات دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی و بازرگانی، گروه اتحادیه‌های تجاری بین‌المللی.

World Economic Forum, "The Global Competitiveness Reports: (2010- 2011, 2011-2012, 2012-2013)".

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]

[Downloaded from ejip.ir on 2026-10-07]